

Huvudprinciper för att främja kvalitet i inkluderande undervisningsmiljöer

Underlag för tillämpning

Huvudprinciper för att främja kvalitet i inkluderande undervisningsmiljöer

Underlag för tillämpning

The European Agency for Development in Special Needs Education är en oberoende och självstyrande organisation, som stöds av dess medlemsländer och europeiska institutioner (Kommissionen och Parlamentet).

De uppfattningar som uttrycks av enskilda personer eller aktörer i denna rapport företräder inte nödvändigtvis the Agency's, medlemsländernas eller de europeiska institutionernas officiella ståndpunkter. Kommissionen kan inte ställas till svars för användning av informationen i detta dokument.

Utdrag ur rapporten är tillåtna under förutsättning att tydlig källa anges. Rapporten bör refereras enligt följande: European Agency for Development in Special Needs Education (2011) *Huvudprinciper för att främja kvalitet i inkluderande undervisningsmiljöer – Underlag för tillämpning*, Odense, Danmark: European Agency for Development in Special Needs Education

Rapporten finns i elektroniskt format för bättre tillgänglighet, på 21 olika språk, på the Agency's webbplats: www.european-agency.org

Rapporten är sammanställd av:

George Borg, styrelseledamot, Malta

John Hunter, styrelseledamot, Storbritannien, Nordirland

Bryndis Sigurjónsdóttir, nationell samordnare, Island

Simona D'Alessio, the Agency

Redigerad av Verity Donnelly, the Agency

Omslagsbild: Daniela Demeterová, Tjeckien

ISBN: 978-91-28-00244-8 (svensk översättning – tryckt)

ISBN: 978-91-28-00245-5 (svensk översättning – pdf)

Beställningsnummer 00244.

ISBN: 978-87-7110-294-9 (engelsk version - tryckt)

ISBN: 978-87-7110-315-1 (engelsk version - pdf)

© **European Agency for Development in Special Needs Education 2011**

Sekretariat
Østre Stationsvej 33
DK-5000 Odense C Danmark
Tel: +45 64 41 00 20
secretariat@european-agency.org

Brysselkontor
3 Avenue Palmerston
BE-1000 Bryssels Belgien
Tel: +32 2 280 33 59
brussels.office@european-agency.org

www.european-agency.org

Education and Culture DG

Lifelong Learning Programme

Denna rapport har framställts med stöd av EU kommissionens Generaldirektorat för Utbildning och Kultur: http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/index_en.htm

INNEHÅLL

FÖRORD	5
1. INLEDNING	7
1.1 Bakgrund	7
2. ETT ÖKAT DELTAGANDE AV ALLA ELEVER	9
3. HUVUDPRINCIPER FÖR ATT FRÄMJA INKLUDERANDE VERKSAMHETER.....	13
3.1 Att lyssna till elevers synpunkter.....	13
3.2 Elevers aktiva deltagande.....	13
3.3 Positiva lärarattityder	14
3.4 God undervisningsförmåga.....	15
3.5 Skolledarskap med visioner	16
3.6 Enhetligt tvärprofessionellt stöd	17
4. SAMMANFATTANDE KOMMENTARER.....	19
5. MER INFORMATION.....	20
5.1 Källor från the Agency.....	20
5.2 Andra källor.....	21

FÖRORD

Den första delen i serien "Huvudprinciper" byggde på the Agency's arbete fram till 2003. En ytterligare genomgång gjordes 2009 och publicerades i dokumentet *Huvudprinciper för att främja kvalitet i inkluderande undervisningsmiljöer – Underlag för beslutsfattare*. Båda dessa rapporter gav en sammanfattning av huvudresultaten av the Agency tematiska arbete för att utveckla inkluderande riktlinjer inom utbildningsområdet.

2007 beslutade the Agency's styrelsemedlemmar att en sådan sammanfattande information skulle sammanställas på en mer regelbunden basis. Man kom också överens om att arbetet skulle utökas till att inte bara gälla riktlinjer utan även huvudprinciper för den praktiska verksamheten. I detta dokument finns därför en genomgång av the Agency's samlade arbete sedan 2003 som ger en sammanfattning av de principer för inkluderande verksamheter som blivit resultatet av organisationens tematiska projekt. En fullständig lista med dokument som gåtts igenom, finns i kapitel 5.

Rekommendationerna, som utvecklats av beslutsfattare för beslutsfattare verksamma inom området, ger ett viktigt budskap. Vår förhoppning är att de, tillsammans med genomgången från 2009, kan vara ett stöd för alla ledare inom utbildningsområdet, för att främja en mer inkluderande utbildning i Europa.

De resultat av the Agency's tematiska rapporter som använts för att formulera de huvudprinciper som presenteras i den här genomgången, finns beskrivna i en matris. Matrisen och en fullständig information om arbetet finns på: <http://www.european-agency.org/agency-projects/key-principles>

Cor Meijer

Direktör för European Agency for Development in Special Needs Education

1. INLEDNING

The Agency har i de rapporter som publicerades 2003 och 2009 presenterat underlag för riktlinjer som stödjer inkluderingen av elever i behov av särskilt stöd (SEN) och som också betonar principen om god utbildning för alla. Det aktuella dokumentet bygger på resultat av the Agency's arbete sedan 2003, och sammanfattar de principer som är avgörande för verksamheter som erbjuder ett gott stöd till alla elever i de ordinarie undervisningsmiljöerna.

1.1 Bakgrund

Några av de viktigaste europeiska och internationella riktlinjerna för inkluderande undervisning finns på: <http://www.european-agency.org/agency-projects/key-principles/a-european-and-international-approach-to-inclusive-education>. Grunden för det aktuella arbetet är att lyfta fram behovet av att skolor ska bli bättre på att undervisa alla elever i sina hemskolor. Detta lyfts också fram i en del av publikationerna.

Med utgångspunkt i UNESCO: s *Riktlinjer för inkluderande utbildning* (2009), uppmärksammas allt mer det ömsesidiga sambandet mellan god undervisning och inkludering – inkluderande värderingar kan avsevärt påverka kvaliteten i alla elevers utbildning. Den roll inkluderande undervisning har i utvecklingen av ett mer rättvist och demokratiskt samhälle där mångfald uppskattas, får en allt större betydelse. En sådan utveckling involverar principer som lika möjligheter, icke-diskriminering och full tillgänglighet. Man måste särskilt ta hänsyn till de individuella behov som de elever har, som riskerar social exkludering och marginalisering.

Europeiska unionens råd (2009) att: "utbildning bör främja interkulturell kompetens, demokratiska värderingar, respekt för mänskliga rättigheter och miljö, samt bekämpa alla former av diskriminering, samt utrusta alla unga för ett positivt samspel med jämnåriga med olika bakgrund" (s. 3).

Ställningstagandet om den sociala dimensionen i utbildningen stärks också av *Europarådets slutsatser om utbildningens sociala dimensioner* (2010) som noterar att EU: s utbildningssystem behöver garantera både rättvisa och kvalitet och erkänna att det är avgörande att alla fullföljer sin utbildning samt förvärvar grundkunskaper.

Utbildningssystemet syftar inte bara till ekonomisk tillväxt och konkurrens, utan också till att minska fattigdomen och skapa social inkludering.

Europeiska kommissionen (2006) definierar rättvisa som: ”/.../ i vilken utsträckning enskilda kan utnyttja sin utbildning, i fråga om möjligheter, tillgång, behandling och resultat” (s. 2). OECD (2007) kopplar ekonomisk jämställdhet till rättvisa och konstaterar att personliga och sociala omständigheter inte bör vara ett hinder för att nå sin utbildningsmässiga kapacitet.

FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning (2006) (UNCRPD) och i synnerhet artikel 24 om utbildning, efterlyser också inkluderande undervisning. Tillsammans med det fakultativa protokollet har det undertecknats av ett växande antal av the Agency's medlemsländer och EU (se: <http://www.un.org/disabilities/latest.asp?id=169>). Europeiska unionens handikappstrategi 2010–2020 har som målsättning att anpassa EU:s riktlinjer till FN-konventionen.

Världsrapporten om funktionsnedsättning (2011) lägger stor vikt vid betydelsen av lämplig utbildning för lärare som ska arbeta i de ordinarie undervisningsmiljöerna för att de ska få kompetens och säkerhet att arbeta med barn med olika typer av behov i utbildningen. Rapporten noterar att lärarutbildningar bör ha fokus på attityder och värderingar, inte bara på kunskaper och förmågor.

Inkludering är en livligt debatterad fråga i the Agency's medlemsländer. Även om tillvägagångssätten varierar för hur man tillgodoser de olika behov som elever kan ha varierar, finns ett antal gemensamma moment som har fokus på att förbättra resultaten för alla elever. Följande avsnitt beskriver grunderna för de huvudprinciper som the Agency's arbete resulterat i. Principerna presenteras därefter i avsnitt 3.

2. ETT ÖKAT DELTAGANDE AV ALLA ELEVER

Ett större deltagande för att öka möjligheterna till utbildning för alla elever lyftes fram som en övergripande princip i rapporten *Huvudprinciper för att främja kvalitet i inkluderande undervisningsmiljöer – Underlag för beslutsfattare* (2009). Med utgångspunkt i den principen presenterades också följande relaterade teman:

- utbildning om inkludering för alla lärare;
- organisationskultur och värderingar som främjar inkludering;
- en organisation av stödstrukturer som främjar inkludering;
- flexibla resurs(fördelnings)system för att främja inkludering;
- riktlinjer som främjar inkludering;
- lagstiftning som främjar inkludering.

Dessa teman ligger till grund för de huvudprinciper som identifierats genom the Agency's tematiska projekt och presenteras i föreliggande dokument. De diskuteras därför mer ingående här.

Som konstaterades i inledningen uppfattas nu inkludering som en fråga om mänskliga rättigheter som berör ett större antal elever än dem som är i behov av särskilt stöd. The Agency's rapport från 2011 *Participation in Inclusive Education – A Framework for Developing Indicators* konstaterar att många elever, även om de är närvarande i skolan, inte är engagerade i sitt lärande och lämnar skolan med dåliga resultat. Ett aktivt deltagande i alla delar av skolverksamheten är viktigt om eleverna ska fortsätta studera och göra det bästa av sitt lärande för livet, arbetet och ett globalt medborgarskap.

Apropå tidiga avhopp från skolan, slår Europeiska Unionens Råd fast att: "Åtgärder med riktlinjer som kan skapa förändring kan innefatta bättre förskolor, reviderade kursplaner, förbättrad lärarutbildning, nya undervisningsmetoder, ett individualiserat stöd, särskilt för missgynnade grupper, däribland immigranter och romer, samt ett tätare samarbete med familjer och lokalsamhället" (s. 2, 2011). Genom att bygga bra samarbete, kan skolor i högre grad utöva ett positivt inflytande på förhållanden utanför skolan och förbättra stödet till elever och deras familjer.

I de aktuella rapporterna från the Agency: *Att förverkliga bedömning som främjar inkludering* (2009) och *Lärarutbildning som främjar*

inkludering i Europa (2011) konstateras att lärare behöver tid för professionell reflektion och att både lärare och elever behöver utveckla positiva föreställningar och uppfatta utmaningar och misstag som möjligheter till lärande. I alla verksamheter måste mångfald värderas och uppskattas och olikheter uppfattas som en resurs i lärandet. Grund- och fortbildning för lärare har en viktig roll i utvecklingen mot positiva lärarattityder liksom för kunskaper och förmågor.

I rapporten *Bedömning och Inkludering* (2007) poängteras den avgörande roll som skolledare har för utvecklingen mot inkluderande undervisning. Medan lärare är ledare i klassrummen och kan påverka undervisning och lärande, kan de inte garantera en utveckling mot inkluderande verksamheter om inte skolledningen stöder deras arbete och kontinuerliga professionella utveckling. Skolledare måste skapa förutsättningar för inkludering genom goda relationer samt ett engagemang för samarbete, lagarbete, studier och nyskapande.

Med en positiv värdegrund lyssnar man till elever och involverar dem i bedömning och lärande. Detta konstateras i rapporten *Ungas röster: Att möta mångfald i utbildningen* (2008). *Världsrapport om funktionsnedsättning* (2011) understryker också att man måste lyssna till vad elever med funktionsnedsättningar har att säga. För att det ska ske, måste elever ha ett antal olika möjligheter att få information (till exempel genom lämpliga sätt att kommunicera) och sedan få hjälp att bearbeta informationen, formulera idéer och svara på den på ett meningsfullt sätt.

I the Agency's rapport *Bedömning och Inkludering* (2007) föreslås att lärare i allt högre grad ska fungera som mentorer och främjare av lärande. Bedömning blir en integrerad del av lärandet med elever som själva formulerar sina önskemål, intressen och hinder för lärandet. I the Agency's rapporter *Special Education across Europe* (2003) och *Mångfaldsfrågor och specialpedagogik* (2009) betonas också betydelsen av sådana individualiserade tillvägagångssätt och i rapporten *ICTs in Education for People with Disabilities* (2011) (tillsammans med UNESCO IITE) understryks hur informations- och kommunikationsteknologi kan vara ett verkningsfullt redskap för att stödja tillvägagångssätt med individualiserat lärande.

Specialistenheter/resurscentra kan vara en viktig partner i utvecklingen mot inkluderade verksamheter. Allt eftersom sådana verksamheter utvecklas som resurser kan de underlätta utbytet av

kunskaper genom nätverk och dialog vilket kan öka alla verksamheters beredskap att bemöta olika former av behov. I rapporten *Specialpedagogik i Europa – Tematisk rapport* (2003) föreslås att sådana verksamheter kan förbättra stödet för alla elever.

Elever och familjer som behöver ytterligare stöd bör kunna få tillgång till enhetliga planer för att ett sådant stöd ska vara adekvat och samordnat, ha låga kostnader och möta behoven med långsiktiga resultat. Som konstateras i dokumentet *Tidiga insatser för barn i behov av stöd 2005–2010* (2010) bör skolor och stödenheter i alla verksamheter verka i ett nära samarbete för att möta alla elevers och deras familjers behov i lokalsamhället. Investeringar i förskolor och tidigt stöd för alla elever bör ses som en långsiktig investering som minskar behovet av senare stöd för utsatta elever. I rapporten *ICTs in Education for People with Disabilities 2011* understryks betydelsen av att kontinuerligt och på ett samordnat sätt involvera familjer i att ta fram och utveckla metoder och tillvägagångssätt som kan användas både i skolan och hemma.

Dokumentet *Att förverkliga bedömning som främjar inkludering* (2009) beskriver utvecklingen från ett mångprofessionellt arbete till ett tvärprofessionellt, som integrerar kunskaper och perspektiv från olika kunskapsområden för att kunna göra holistiska bedömningar och ge mer flexibla möjligheter till stöd. Ett sådant gemensamt tillvägagångssätt kräver samarbete över flera olika sektorer (till exempel vård och socialtjänst) på alla nivåer.

Trots den avgörande roll som lärare och skolledare spelar, vilket diskuterats ovan, utgår de huvudprinciper som presenteras i det här dokumentet från elevens perspektiv och sätter barn och ungdomar i centrum för planeringen av deras skolgång (tillgång till undervisningen och närvaro), deltagande (i goda lärandesituationer) och prestationer (resultat av engagemang i lärandeprocessen). Den modell som presenteras i UNESCO: s *Riktlinjer för inkludering* (2005) sammanför delar av the Agency's arbete och understryker att närvaro inte i sig är tillräcklig i någon form av utbildning. Unga deltagare i Europaparlamentets hearing i Bryssel i november 2011 poängterade betydelsen av att elever är aktivt deltagande i sitt eget lärande och bedömning och i alla beslut om sitt framtida liv.

3. HUVUDPRINCIPER FÖR ATT FRÄMJA INKLUDERANDE VERKSAMHETER

Medan fokus för den största delen av the Agency's arbete ligger på grundskolan, är dessa huvudprinciper tillämpbara på alla sektorer och faser i det livslånga lärandet och på både formell och informell utbildning. Elevfokuserade principer går att tillämpa lika bra på elever med eller utan funktionsnedsättning, då inkludering handlar om en god undervisning för alla elever.

3.1 Att lyssna till elevers synpunkter

Elever, föräldrar och deras företrädare, måste få sina röster hörda, särskilt när det gäller beslut som berör deras liv.

Elever måste få relevant information genom lämpliga kanaler för att göra det möjligt för dem att fullt ut delta i alla diskussioner och beslut som berör deras utbildning och planer för framtiden.

Elever bör ha en röst i de beslut som berör dem:

- i bedömning – att kunna välja mellan olika sätt att visa vad de vet, förstår och kan göra, bli involverade i beslut om hur information om bedömning presenteras och hur det kan stödja framtida lärande;
- i lärandeprocessen – att välja mellan olika sätt att ta till sig information, göra den meningsfull och att uttrycka sig;
- i planer för studier, utifrån personliga behov och önskemål;
- i hur stöd ska utformas för att övervinna hinder för lärandet, så att det inte stigmatiserar eller skiljer eleven från sina jämnåriga;
- i fråga om kursplaner/undervisningsplaner, att kunna påverka för att nå relevanta, meningsfulla, individualiserade resultat samt;
- i utvärderingar av de elevresultat som görs för att säkerställa undervisningsresultat och välmåga.

3.2 Elevers aktiva deltagande

Alla elever har rätt att ta aktiv del i skolans och samhällets verksamheter.

Alla elever bör känna att de är en del av klassen och skolan och blir värderade för sina individuella bidrag till samhällslivet. Elever bör bli tillfrågade om ytterligare stöd behövs för att de ska kunna delta fullt ut i de aktiviteter och erfarenheter som erbjuds.

Elever bör:

- ha en stark tillhörighetskänsla och känna sig trygga i skolmiljön;
- ha möjligheter till samarbete och gemensamt lärande, med flexibla gruppindelningar för att utveckla social förmåga och kommunikation;
- bli uppmärksammade och berömda för sina resultat;
- kunna ta aktiv del i extra kurser och aktiviteter utanför skolan;
- ta ansvar för sitt eget lärande och ha en aktiv roll i inlärningsprocessen, upprätthålla höga förväntningar och en växande självständighet i lärandet, samt;
- uppmärksammas på sitt eget ansvar, för andra i skolan och i samhället.

3.3 Positiva lärarattityder

Alla lärare bör ha positiva attityder till alla elever och viljan att samarbeta med sina kollegor.

Alla lärare bör se mångfald som en styrka och stimulans för sitt eget fortsatta lärande. I sin grund- och vidareutbildning behöver lärare få erfarenheter som utvecklar positiva attityder och värderingar samt uppmuntrar dem att forska, reflektera och hitta nya lösningar på nya utmaningar som elevers olikheter ställer dem inför. Lärare bör särskilt välkomna stöd från kollegor med erfarenhet från olika områden och arbeta gemensamt för att utvecklas från ett individuellt tillvägagångssätt till ett kollektivt.

Lärare bör:

- ta ansvar för alla elever och visa förståelse för de grundläggande behov som de alla har gemensamt, till exempel att känna trygghet och tillhörighet, att ha glädje av sin skoltid och att nå meningsfulla resultat;

-
-
- värdera och visa engagemang för att nå en rad olika resultat (däribland känslomässigt välbefinnande och social kompetens) och upprätthålla höga förväntningar på alla elever;
 - uppmärksamma när elever behöver stöd och planera stödet på ett lyhört sätt tillsammans med eleven, utan att använda metoder som kan upplevas som begränsande;
 - ha kunskap om olika resurser (däribland IKT) och ha förmåga att göra det möjligt att använda dem i klassrummet;
 - ha en positiv attityd till nytänkande och vara beredd att fortsätta sin egen personliga och professionella utveckling;
 - samarbeta med kollegor och reflektera över tillvägagångssätt samt bygga upp;
 - ha gemensam kunskap och kompetens för att stödja elever (till exempel i utvecklingen av individuellt stöd, strategier eller planer för övergång till ett annat stadium), samt;
 - kommunicera effektivt med elever, föräldrar och kollegor från alla enheter och stödja ett gemensamt arbete som kommer elever till nytta.

3.4 God undervisningsförmåga

Alla lärare bör utveckla förmågan att möta den mångfald av behov som elever kan ha.

I grund- och fortbildning, bör lärare utrustas med den kompetens, kunskap och förståelse som ger dem trygghet i att effektivt bemöta variationen av behov i elevgrupperna. Lärare bör utveckla en uppsättning av tillvägagångssätt för bedömning och en pedagogik som gör det möjligt att använda dem på ett flexibelt sätt, för att minska hindren för lärande och möjliggöra deltagande och prestationer. De bör utveckla tydliga motiv för de tillvägagångssätt som används, uppmärksamma och reflektera över faktorer som kan påverka lärandet och de hinder som kan förekomma.

Lärare bör:

- använda olika metoder i bedömningen av elever som gör det möjligt för eleverna att visa sina kunskaper, vad de förstår och har förmåga till;

- använda feedback för att hitta och övervinna hinder för lärandet (fysiska hinder, hindrande attityder och organisatoriska hinder) och planera tillsammans med eleverna för att se till att lärandet blir tillgängligt, enhetligt och går att anknyta till deras eget liv;
- ge olika möjligheter till lärande med valmöjligheter för alla elever, utifrån uppfattningen att intelligens är mångdimensionell;
- använda olika tillvägagångssätt i undervisningen, flexibla grupperingar och ta hänsyn till elevernas önskemål;
- utforma relevanta undervisningsplaner som ger enhetliga möjligheter för att utveckla grundläggande ämneskunskaper, såväl som tvärvetenskapliga kunskaper samt meningsfullt deltagande av alla elever;
- arbeta med kollegor för att utveckla individuella planer som är enhetligt utformade och säkerställa att eventuella anpassningar och stöd möter elevers behov.

3.5 Skolledarskap med visioner

Skolledare bör värdera mångfald i personalen, liksom i elevgruppen, uppmuntra kollegialitet och stödja nytänkande.

Effektiva inkluderande verksamheter kräver ett visionärt ledarskap på alla nivåer, som visar på inkluderande värderingar och utvecklar en positiv grundsyn och lärandemiljöer som lägger grunden för lärande och en god utbildning. Genom hela skolan, bör inkluderande värderingar vara synliga i alla riktlinjer och utvecklingsplaner och demonstreras genom ömsesidigt, stödjande samarbete mellan skolledare, personal och elever.

Skolledare bör:

- etablera en positiv värdegrund och lärandekultur genom att göra sin vision och inkluderande värderingar och övertygelser tydliga i alla aspekter av skolans liv;
- säkerställa att inkludering och elevernas välmåga präglar verksamheten och är central i alla riktlinjer;
- organisera skolor så att benämningar eller kategoriseringar av elever undviks, till exempel genom flexibla och blandade grupperingar för olika aktiviteter;

-
-
- arbeta aktivt för att främja åtgärder som svarar mot olikheter och inkluderar elever genom att vidga möjligheterna i den ordinarie undervisningsmiljön;
 - uppmuntra och stärka personal att utveckla sin kapacitet och kompetens att möta en mångfald av behov genom olika tillvägagångssätt och bidra med sin kunskap till hela skolans samlade lärande;
 - stödja personal att reflektera över sin verksamhet och att ta ansvar för ett livslångt lärande;
 - hantera resurser effektivt och garantera att det återspeglar och respekterar mångfalden av elever på skolan;
 - använda resurser och medel på ett kreativt sätt för att säkerställa fysisk tillgänglighet till byggnader och lämpligt stöd (däribland alternativa verktyg/IKT) för alla elever;
 - utveckla en effektiv uppföljning, självgranskning och elevcentrerad utvärdering som tar hänsyn till alla elevers resultat, både akademiska och övriga resultat;
 - använda resultaten av uppföljning och utvärdering som underlag för planering och strategiska förbättringar, för att utveckla skolans kapacitet att ge bästa möjliga stöd till alla elever;
 - erbjuda god handledning till all personal och arbeta för att balansera externt tryck genom att utveckla tydliga motiv för de tillvägagångssätt som skolan valt;
 - motivera personal med särskilda kompetenser samt interna och externa nätverk till att ta ett gemensamt ansvar och arbeta tillsammans för att underlätta tillgången till kursplaner och andra aktiviteter utanför schemat som omfattar alla elever, samt;
 - kommunicera effektivt med lokalsamhället, tvärprofessionella stödenheter och specialistenheter för att säkerställa ett holistiskt och samordnat förhållningssätt till elever och deras familjer. Likaså uppmärksamma betydelsen av att bemöta ytterligare behov för att än mer stärka lärandet.

3.6 Enhetligt tvärprofessionellt stöd

Alla skolor bör ha tillgång till stöd av tvärprofessionella samhällstjänster.

Barn och ungdomar kommer inte att ha framgång i sina studier om grundläggande hälsa och sociala och emotionella behov inte tillgodoses. Det kan kräva stöd för familjer och samhällen och kräver att sådana tjänster som hälsovård och socialtjänst samarbetar för att säkerställa ett holistiskt förhållningssätt.

Tvärprofessionellt stöd bör:

- uppvisa bra arbetsrelationer och effektiv kommunikation mellan olika sektorer och skolor i samhället. Det bör möjliggöra att information delas och att lämpligt stöd ges i rätt tid för att möta särskilda behov (såsom terapi, medicinsk behandling, psykiatrisk behandling och så vidare);
- samarbeta nära med föräldrar och elever för att stärka banden mellan familjen, skolan och tvärprofessionella team, samt;
- arbeta med skolor för att involvera alla berörda i sina nätverk, däribland lokala särskilda undervisningsgrupper och gemensamt hitta nya sätt att dela sina kunskaper.

4. SAMMANFATTANDE KOMMENTARER

I dokumentet presenteras några viktiga ställningstaganden för att främja inkluderande verksamheter, med utgångspunkt i the Agency's arbete och i synnerhet de huvudprinciper som presenterades i rekommendationerna från 2009.

Med anledning av den viktiga roll som lärare spelar, konstaterade den Europeiska kommissionen (2006): "De viktigaste faktorerna för effektivitet och rättvisa är lärares förmåga, erfarenhet och motivation samt vilken pedagogik de använder. Genom att samarbeta med föräldrar och elevhälsovård, kan lärare spela en viktig roll för deltagandet av de mest missgynnade" (s. 6).

I samband med lanseringen av Världsrapporten om funktionsnedsättning (juni 2011), konstaterade the Agency's direktör Cor Meijer "Vi kan diskutera inkluderande undervisning på många nivåer: på konceptuell eller normativ nivå, relaterat till riktlinjer eller forskning, men till sist är det läraren som måste hantera mångfalden av elever i klassrummet! Det är läraren som tillämpar principerna om inkluderande undervisning".

De huvudprinciper som presenterats här kan, tillsammans med de principer som riktade sig till beslutsfattare 2009, stödja lärare och andra verksamma inom området att utveckla mer inkluderande verksamheter och på ett bra sätt bemöta en större variation av behov i klassrummen.

5. MER INFORMATION

All information som detta dokument refererar till finns på the Agency's webbplats under *Key Principles – Practice*: <http://www.european-agency.org/agency-projects/key-principles>

Där finns bland annat:

- En matris med de resultat av the Agency's studier som ligger till grund för de huvudprinciper som presenteras i avsnitt 3;
- Länkar till alla the Agency's publikationer och material som refereras till i det här dokumentet.

5.1 Källor från the Agency

- *Special Education across Europe* (2003)
- *Specialpedagogik i Europa – Tematisk publikation* (Volym 1, 2003 och Volym 2, 2006)
- *Inkluderande undervisning och goda exempel, del 2* (2005)
- *Ungas Synpunkter på Specialundervisning – Resultat från hearingen i Europaparlamentet* (2005)
- *Tidiga insatser för barn i behov av stöd* (2005)
- *Individuella planer som stöd för övergången från skola till arbetsliv* (2006)
- *Bedömning och inkludering* (2007 och 2009)
- *Ungas röster: Att möta mångfald i undervisningen* (2008)
- *Lissabondeklarationen – ungdomars syn på inkluderande undervisning* (2007)
- *Genomförande av bedömning som främjar inkludering* (2009); *Bedömning för lärande och elever i behov av särskilt stöd* (2009); *Att förverkliga bedömning som främjar inkludering* (2009); *Rekommendationer om bedömning som främjar inkludering fastställda på Cypern* (2009)
- *Indikatorer – för utveckling av inkluderande undervisning i Europa* (2009)
- *Mångfaldsfrågor och specialpedagogik* (2009)

-
-
- *Tidiga insatser för barn i behov av stöd 2005–2010* (2010)
 - *Inclusive Education in Action – Project Framework and Rationale* (2010)
 - *Teacher Education for Inclusion – Literature Review* (2010)
 - *ICTs in education for People with Disabilities* (2011)
 - *Läraryt utbildning för inkluderande undervisning i Europa* (2011)
 - *Participation in Inclusive Education – A Framework for Developing Indicators* (2011).

5.2 Andra källor

Europeiska kommissionen (2006) Meddelande från kommissionen till rådet och Europaparlamentet. *Effektiva och rättvisa utbildningssystem i Europa*. Bryssel, 8.9.2006 COM(2006) 481 final http://ec.europa.eu/education/policies/2010/doc/comm481_en.pdf

Europeiska kommissionen (2010) Meddelande från kommissionen till Europaparlamentet, rådet, europeiska ekonomiska och sociala kommittén samt regionkommittén. *EU:s handikappstrategi 2010–2020: Nya åtgärder för ett hinderfritt samhälle i EU*. Bryssel, 15.11.2010 COM (2010) 636 final <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0636:FIN:EN:PDF>

Europeiska Unionens råd (2009) Rådets slutsatser av den 12 maj 2009 om en strategisk ram för europeiskt utbildningssamarbete ('ET 2020') (2009/C 119/02) <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2009:119:0002:0010:EN:PDF>

Europeiska Unionens råd (2010) Rådets slutsatser av den 11 maj 2010 om utbildningens sociala dimension 3013 de; Rådet (Utbildning, ungdom, kultur och idrott) – möte den 11/05/2010, http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_Data/docs/pressdata/en/educ/114374.pdf

Europeiska Unionens råd (2011) Rådets slutsatser om utbildningens roll i genomförandet av Europa 2020-strategin (2011/C 70/01): <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2011:070:0001:0003:EN:PDF>

Förenta Nationerna (2006) *Konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning*, New York, Förenta Nationerna

Organisation for Economic Co-operation and Development (2007) *No more failures: Ten steps to equity in education*, OECD, Paris

UNESCO (2005) *Riktlinjer för inkludering – att garantera tillgång till Utbildning för Alla*, UNESCO, Paris

UNESCO (2009) *Riktlinjer för inkluderande undervisning*. UNESCO, Paris http://unesdoc.unesco.org/Ulis/cgibin/ulis.pl?catno=177849&set=4A9F89E7_2_250&gp=1&ll=1

Världshälsoorganisationen (2011) *Världsrapport om funktionsnedsättning*, Genève, Schweiz, WHO

Den första delen i serien *Huvudprinciper* byggde på the Agency's arbete fram till 2003. En ytterligare genomgång publicerades 2009 i dokumentet *Huvudprinciper för att främja kvalitet i inkluderande undervisningsmiljöer – Underlag för beslutsfattare*. Båda dessa rapporter gav en sammanfattning av huvudresultaten av the Agency tematiska arbete för att utveckla inkluderande riktlinjer inom utbildningsområdet.

Den här tredje rapporten i serien *Huvudprinciper* bygger på the Agency's tematiska arbete sedan 2003, men har fokus på huvudprinciper för att främja kvalitet i inkluderande undervisningsmiljöer. Den har tagits fram av beslutsfattare och verksamma inom utbildningsområdet för beslutsfattare och skolledare.

Syftet med rapporten är att ge en sammanfattning av huvudprinciperna för verksamheter som har visat sig viktiga för att ge ett gott stöd till elever med olika behov i de ordinarie undervisningsmiljöerna.

Förhoppningen är att rekommendationerna om viktiga principer ska vara ett stöd i utvecklingen mot inkluderande undervisningssystem i Europa.

